

Haapasaari

**1800-LUVUN RUSTHOLLIN TORPASTA
VENEKERHON TUKIKOHDAKSI**

Ensimmäiset höyrylaivat olivat kyntäneet Päijänteen vesiä vain muutaman vuoden, kun Hinttolan torppari, laivuri Kristian Husberg, asutti Haapasaaren.

Tuskin hän on osannut edes uneksia, millaisin aluksin saareen rantaudutaan 140 vuotta myöhemmin, kun Haapasaaresta tuli Lahden venekerhon tukikohta, ja seura sai huollettavakseen Etelä-Päijänteen parhaiten säilyneen kalastajatilän.

Teksti: Soile Tapola

▶ Aitta on tuotu muualta 1800-luvulla.

▶ Haapasaaren vanha miljöön rakennuksineen on säilynyt hyvin ja on harvinainen kokonaisuus Päijänteen alueen historiassa.

▶ Päärakennus on rakennettu 1865 ja 1875 välillä. Kuisti on lisätty 1950–1960-luvulla.

Padasjoki, jonka alueisiin Haapasaari kuuluu, on mainittu asiakirjoissa ensimmäisen keran 1442. Pitäjässä on kuitenkin asuttu jo yli tuhat vuotta sitten. Rautakauden asutuksesta on merkkejä 700-luvulta, ja 1500-luvulla Pulkkilanharjun laella kulki tie, jota pitkin pääsi Asikkalasta Sysmään. Haapasaari on siten ollut kosketuksissa kulttuuriin jo pitkään. Se että Haapasaaren miljöön on nykyisin suojeltu kulttuuri- ja perinneympäristö, onkin tulosta pitkistä viljely- ja asutushistoriasta.

Jo keskiajalla oli Etelä-Päijänteellä laajojen viljelypeltojen ympäröimiä ryhmäkyliä. Niiden peruja ovat esimerkiksi Padasjoen Nyystölä ja Maakeski sekä Asikkalan Vähä-Äiniö, johon Haapasaari kuului vielä 1749 vuoden kartan mukaan. 1700-luvun lopulla Haapasaari kuitenkin merkittiin Padasjoen Hinttolan kylän osaksi.

Haapasaaren historia liittyykin läheisesti Hinttolaan, jossa oli pysyvä ratsutila jo 1636. Haapasaaressa kasvoi 1700-luvun alkupuolella nuorta mäntymetsää, mutta 1788 Hinttolan karttaan on merkitty myös Haapasaaren viljelymaat, jotka oli jaoteltu hyviin ja huonoihin. Siellä on myös kaskettu ainakin kolmella alueella jo ennen saaren asuttamista.

Laivurin perhe ja irtolaisia Haapasaaren asuttajina

Haapasaaren ensimmäisestä asukkaasta ei ole täyttä varmuutta. Hän on ollut joko Hinttolan rusthollin isännän veli Johan tai laivuri Kristian Husberg. Joka tapauksessa saaren torppa lienee rakennettu vuosien 1865 ja 1875 välillä. Johanin saareissa asuminen on arvelujen varassa, mutta Husberg-tieto löytyy vuoden 1875 Padasjoen henkikirjasta. Siinä on Hinttolan torppariksi merkitty ”skeppar Krist. Husberg” sekä hänen vaimonsa Maria ja äitinsä Anna. Vuosien mittaan

perheeseen syntyi saarella ainakin viisi lasta.

Päijänteen höyrylaivaliikenne alkoi 1856, ja Pulkkilanharjulla, lähellä Haapasaarta, oli kaksi merkittävää laivarantaa, Käkisalmissa ja Kukonharjussa. Ne olivat varmasti tuttuja myös Husbergille.

Laivurintyönsä lisäksi hän hankki lisävärintä ruokapöytänsä kalastamalla. Siihen aikaan saalista haalittiin pohjahaavilla ja katiskalla, merroilla, ongella ja nuotalla. Todennäköisesti ruokaa on saatu myös saaren pelto- ja kaskiviljelysiltä. Osa sadosta lienee kuitenkin mennyt Hinttolan isännälle torpparimaksuina.

Haapasaareen on merkitty 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuoliskolla muitakin asukkaita ja perhekuntia, itsellisiä ja irtolaisiksi nimettyjä, osa jo Husbergien aikaan.

Torpan ja pihapiirin tarina

Haapasaaren torppa on rakennettu muuratulle luonnonkiviperustalle. Siinä on leivinuunilla lämmitettävän tuvan lisäksi kamari takkoineen. Ulkoverhous on punamullattu, kuten muissakin saaren säilyneissä rakennuksissa.

Torpan pihapiirissä oleva hirsirunkoinen sauna lienee rakennettu 1875–1893. On kuitenkin mahdollista, että se on pystytetty jo ennen torppaa, ja että siinä on asuttu ennen kuin torppa on valmistunut. Nurkkakivien varaan rakennettu sauna on osaksi hirstä, osin puuta ja rimalaudalla pystyverhottu. Ulkovi on alkuperäinen, ja siinä on edelleen 1800-luvun saranat. Rakennuksessa on matalaovisen saunaosan lisäksi takkahuone, jossa on luonnonkivistä ja tiilestä muurattu takka.

Torpan ja saunan lisäksi alkuperäisistä rakennuksista on edelleen pystyssä hirsiaitta, sekin 1800-luvun lopulta. Se on siirretty nykyiseen paikkaansa jostain muualta, missä se on saattanut seisoa jo pitkään. Alkuperältään se on siten todennäköisesti saaren vanhin. Se on ns. posketon yksikerroksinen otsa-aitta. Korkean kynnyksen edessä on askelmana kasa kiviä, ovi aukeaa sisäänpäin ja siinä on puinen lukko.

Vuosisadan lopulta on peräisin myös alkujaan karsuojaksi rakennettu ulkorakennus. Vuosien mittaan siellä on majoitettu lehmä, lampaita ja kanoja. Sen verran pieni se kuitenkin on, että kerralla sinne on mahtunut vain yksi lehmä tai pari lammasta.

Kaikki alkuperäisrakennukset sijaitsevat lähellä torppaa. Vanhat pelotkin ylettyivät torpan kulmalle. Ne oli jaettu kahteen osaan, joista vuorotellen viljeltiin toista ja toinen puoli oli kesannolla. Tapa oli vanhoina aikoina yleinen Padasjoen peltoviljelmillä. On arveltu, että torpan kuistin lähistöllä oleva suuri tasainen kivi oli silloisen kahtia jaetun pellon kulmakivi.

Kalastajatilasta kesämökkikäyttöön 1950 alkaen

Haapasaaren torppa miljöineen on ainoa ehjänä säilynyt Etelä-Päijänteen viljely- ja kalastajatorppa. Kokonaisuuden säilyminen nykypäiviin johtuu siitä, että vaikka ympärivuotinen elämä saarella loppui, käytet-

Saarella laidunnetaan kesäisin lampaista.

Haapasaari tänään

Nykyisin Haapasaari on osa 1993 perustettua Päijänteen kansallispuistoa, johon kuuluu noin 50 asumattomaa saarta ja luotoa sekä osia asutuista saarista. Se kuuluu myös Hämeen suurimpaan Natura 2000-alueeseen. Torppa on pihapiireineen Päijänteen viimeinen säilynyt kalastajatorppa.

Miljöön entisöimiseksi Metsähallitus purki saaresta 1990- ja 2000-lukujen taitteen molemmin puolin Lähtenmäen sinne rakentamista uudisrakennuksista muut paitsi leikkimökin ja maakellarin. Kesällä 2007 järjesti Metsähallitus yhdessä WWF:n kanssa talkooleirin, jonka aikana koivikko harvennettiin ja raivattiin laidunmaaksi. Nykyisin laidunta ylläpitävät saaren kesälampaat.

Lampaat eivät kuitenkaan yksin riitä. Saaren nykyisellä vuokralaisella Lahden venekerholla on saaren miljöön sekä rakennusten ylläpidossa ja kohentamisessa suuri ja kunniakas tehtävä. ■

▲ Haapasaarella viettävät venekerholaiset kesäpäiviä yhdessä puuhailien ja saaren miljöötä ylläpitäen. Saunan jälkeen silmä lepää laskevan auringon valossa tai nuotiotulta katsellessa.

Lähdemaerialina on käytetty Anu-Riikka Leppäsen v. 2007 Hämeen ympäristökeskukselle laatimaa raporttia Päijänteen kansallispuiston Haapasaaren rakennetun kulttuuriympäristön selvitys sekä kirjaa Päijänteen ympäri – Järviseudun kauneutta, WSOY, 1962.

Kapuksi ja paapaksi kutsuttu Aarne Lähtenmäki rakensi 1900-luvun puolivälissä Valhallaksi kutsumansa tulisijan ja savustusuunin.

Kalasaalista kypsytäessään ja oman maan antimista valmistamaansa viiniä maistaessaan, ei Kapu voinut aavistaa, että samassa nuotio-piirissä nautitaan kesäilloista ja ravitaan suuri joukko venekuntia vielä 2000-luvulla.

Mikä on Valhalla?

Valhalla on sankarivainajien asuinsija skandinaavisessa mytologiassa. Se on jumala Odinin sali, jonne valkyriat toivat urhoillisesti kuolleet soturit ja muut Odinin suosikit nauttimaan syömingeistä ja juomingeista

Höyryllä uuteen aikaan

Samoihin aikoihin, kun Haapasaarta oltiin asuttamassa, laskettiin vesille Päijänteen ensimmäinen höyrylaiva 1856, Suomi nimeltään. Savuava kummajainen, jonka sivuilla vettä pieksivät suuret siipirattaat, oli varmasti suuri tapaus alueen asukkailla. Vuosisatoja airoilla ja purjeilla kulkevat veneet olivat saaneet haastajan, joka mulisti koko laivaliikenteen.

Suomi-laiva rakennettiin sotilaskäyttöön joukkojen kuljetukseen, mutta siihen tarkoitukseen sitä ei koskaan käytetty, vaan laiva alkoi liikennöidä Anianpellon ja Jyväskylän välillä.

(Kuva laivasta on tehty aikalaiskertomusten mukaan)

Vääksyn kanava avattiin 1871, ja höyrylaivojen määrä Päijänteellä alkoi kasvaa. Kun junayhteys Lahdesta Pietariin valmistui samoihin aikoihin, aukesivat Päijänteen seudun tuotteille kasvavat markkinat. Esimerkiksi rapuja pyydettiin ennätysvuonna 1900 yli 500 000 kappaletta, ja selvästi suurin osa niistä myytiin juuri Pietariin.

Tampellan ensimmäinen höyryveturi valmistui vuonna 1898.